

«8D02304 – Филология» білім беру бағдарламасы бойынша философия (PhD) докторы дәрежесін алу үшін дайындалған Кенесов Есим Кабденовичтің «Фольклорлық дискурстағы фитонимдердің лингвомәдени өлшемдері (қазақ және орыс ән мәтіндері бойынша)» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына
ЖАЗБАША ПІКІР

№	Өлшемшарттар	Өлшемшарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: 1) диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету); 2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету); <u>3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.</u>	Диссертация тақырыбының ғылымның даму бағыттарына және еліміздегі мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі жағынан талаптарға жауап береді. Диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының «Білім және ғылым саласындағы зерттеулер» бағытына соның ішінде «Елдің зияткерлік әлеуеті» бойынша «Гуманитарлық ғылымдар саласындағы іргелі және қолданбалы зерттеулер» бағытына сәйкес келеді. Сонымен қатар, зерттеуде Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 13 қыркүйектегі № 659 Жарлығы. Мемлекет басшысының 2021 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру жөніндегі шаралар туралы «Халық бірлігі мен жүйелі реформалар – бұл нық елдің өркендеуінің негізі» (17.04.2023 ж. толықтырулармен), Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 16 қазандағы № 914 қаулысы. «Қазақстан Республикасындағы тіл саясатын дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы» мемлекеттік үлгіқалыптар басшылыққа алынған.
2.	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.	Отандық филологияда таным, тіл, мәдениет арақатынасы мәселелеріне арналған зерттеулер болғанымен, фольклорлық дискурстың лингвомәдени аспектісіне қатысты ғылыми еңбектердің, соның ішінде салғастырмалы бағыттағы лингвомәдени зерттеулердің аздығы байқалады. Сайып келгенде,

			диссертация отандық салғастырмалы әдебиеттану бағытының, фольклортану, лингвомәдениеттану, филологиялық дискурсология ғылым салаларына өз үлесін қосады және оның маңыздылығы ашылған.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған.	Диссертанттың өзі жазу деңгейінің жоғары екендігін диссертанттың ғылыми ойды жүйелеуі, фольклорлық дискурстың ерекшеліктерін айқындап және дәлелдеуіб ізденістің өн бойына ғылыми стилді ұстануы, ғылыми мазмұнды жеткізудегі ой жинақылығы көрсетеді.
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) негізделген; 2) ішінара негізделген; 3) негізделмеген.	Жалпы, фольклорлық дискурсты салғастырмалы түрде зерттеу ұлттық дүниетанымды бағамдауға мүмкіншілік беретіні анық. Әйтседе, халық әндері мәтіндеріндегі лингвомәдени концептілер жүйеленуді қажет етеді. Атап айтқанда, фольклорлық дискурста қолданылатын символдық мәнге ие фитонимдердің сараптамасы туыс емес лингвомәдениеттердегі танымдық ортақ және ерекшеліктердің айқындалуы, диссертация тақырыбының өзектілігін негіздейді.
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды: 1) айқындайды; 2) ішінара айқындайды; 3) айқындамайды.	Диссертация мазмұны ізденіс тақырыбын айқындайды. Нақтырақ айтсақ, <i>бірінші тарауда</i> зерттеудің теориялық және әдіснамалық ұстанымдары негізделеді, фитоним-концептінің өрістік моделі ұсынылады; <i>екінші тарауда</i> фольклор жанры ерекшеліктері, ән мәтіндеріндегі фитоним символдар салғастырмалы сипатталады; <i>үшінші тарауда</i> салғастырылып отырған лингвомәдениеттердегі фитоним-концептілердің фольклордағы репрезентациясын сараптап, ерекшеліктері айқындалады.
		4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: 1) сәйкес келеді; 2) ішінара сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді.	Зерттеудің қазақ және орыс фольклорлық дискурсындағы фитоним-концептілердің лингвомәдени өлшемдерін анықтай отырып, аталмыш лингвомәдениеттерге тән ортақ және айырым белгілерді көрсету мақсатына қол жеткізу үшін белгіленген міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді.
		4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан: 1) толық байланысқан; 2) ішінара байланысқан;	Диссертацияның барлық бөлімдері құрылымы мен мазмұны жағынан логикалық динамикаға негізделген, толықтай өзара байланысқан. Қорғауға шығарылып отырған тұжырымдар диссертацияның мазмұнына сәйкес.

		3) байланыс жоқ.	
		4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған: 1) <u>сыни талдау бар</u> ; 2) талдау ішінара жүргізілген; 3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген; 4) талдау жоқ.	Автор ұсынған зерттеудің теориялық және әдіснамалық негізі болып табылатын лингвомәдениеттанудың басты ғылыми категориялары мен ғылыми еңбектерге аналитикалық шолу жасай отырып, сыни талдау негізінде фитоним-концептілердің символдық мағынасы айқындалған.
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жаңа ма? 1) <u>толығымен жаңа</u> ; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Ізденіс барысында қол жеткізілген ғылыми нәтижелер толығымен жаңа деп бағалаймын. Өйткені, отандық филологияда салғастырмалы фольклорлық ән дискурсы ғылыми түрде кешенді әдіснамалық негізде толыққанды зерттелінбеген. Зерттеуде фольклорлық ән дискурсының жанрлық сипаты айқындалып, фитоним-концептілер туыс емес қазақ және орыс лингвомәдениеттер аясында алғаш рет салғастыра зерттелініп, олардың ортақ және айырым тұстары дәйектелінген. Фитоним-концептілердің ұғымдық, бейнелік, құндылық өлшемдерін талдай келе, фитоним-концептілердің символдық мәнінің тіл мен мәдениет иесінің жадында, тілдік санада мәдени код ретінде сақталатыны дәлелденген. Оған қоса, фольклорлық ән дискурсында кездесетін фитоним-концептілердің мәдени мағынасы архаикалық сипатта болып, діни наным-сенімдермен байланысты болғандықтан, оның түп мағынасын түсіну қиындық туғызатын тұстары айқындалған.
		5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа ма? 1) <u>толығымен жаңа</u> ; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Ғылыми зерттеу қорытындылары толығымен жаңа. Атап айтқанда, қазақ және орыс фольклорлық ән дискурсында кездесетін фитонимдердің концептілік табиғаты мен символдық мәнін салғастыра зерттеу нәтижесінде олардың дүниетанымдық табиғаты, түпсананың когнитивтік негізінің тілдік санада көрініс табатындығы, екі туыс емес лингвомәдениеттердегі фитоним-концептілердің ортақ және айырым белгілері айқындалған. Оған қоса, қазіргі заманғы тіл иелерінің мәдени жадында қаншалықты сақталғандығы сауалнама жүргізу арқылы анықталған.

		5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе? 1) <u>толығымен жаңа</u>; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Диссертацияның ғылыми мақсатына жету міндеттері аясында қолданылған цифрлық технологиялық шешімдер жаңашылдығымен сипатталады және толығымен негізделген.
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде <u>негізделген</u>/негізделмеген (qualitative research (қуолитатив ресеч) және өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша даярлық бағыттары үшін).	Барлық қорытындылар ғылыми теориялардың интегративті қолданысы, фитонимдердің семантикасын, символдық мәнін, ассоциациясын танымдық, мәдениет пен тіл арақатынасы тұрғысынан талдауы ғылыми дәлелдемелерде негізделген.
7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	Әрбір ереже бойынша келесі сұрақтарға жеке жауап беру қажет: 7.1 Ереже дәлелденді ме? 1) <u>дәлелденді</u>; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді; 5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес. 7.2 Тривиалды ма? 1) ия; 2) <u>жоқ</u>; 3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес. 7.3 Жаңа ма? 1) <u>ия</u>; 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда ереженің жаңашылдығын тексеру мүмкін емес. 7.4 Қолдану деңгейі: 1) тар; 2) орташа;	7.1 Бірінші ереже зерттеудің теориялық және әдіснамалық негізін зерттеу пәнінің сипатына орай интегративті, атап айтқанда, компаративистиканың теориялық ұстанымдары, лингвомәдениеттану, лексика-семантикалық өріс теориясы, мағынаның концептуалданудың лингвомәдени бағыты, мағынаның мәнмәтіндік теориясы, т.б. бағыттарды біріктіретін кешенді әдістемесі ұсынылды. Аталмыш бағыттар аясында фольклорлық ән дискурсындағы қазақ пен орыс лингвомәдениеттеріне қатысты фитоним-концептілердің лингвомәдени сипаты, символдық мағына, танымдық деңгейдегі мәдени кодтарын зерттеуге теориялық және әдістемелік негіз болатыны дәлелденді. Екінші ереже фольклорлық ән дискурсындағы фитоним символдар мәдени код қызметін атқаратыны және қарастырылып отырған қазақ және орыс лингвомәдениеттерінде өзіндік ерекшеліктерімен қатар, ортақ <i>махаббат, қайғы, ажырасу, үміт, төзімділік пен адалдықтың</i> символдық белгілері болып тұрмыс-тіршілік, географиялық орналасуы, наным-сенім, яғни халықтық дүниетанымның ықпалымен қалыптасқаны символ мағынасына тереңірек салғастырмалы сараптама жасау негізінде дәлелденген. Үшінші ереже қазақ және орыс фольклорлық ән дискурсындағы фитоним-концептілер құрылымы ұғымдық, образдық және

		3) <u>кең</u> 4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес. 7.5 Мақалада дәлелденген бе? 1) <u>ия</u>; 2) жоқ 3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	бағалаушылық деңгейлерінде талдана отырып, ұлттық тілдік бейнесі аясында анықталған. Концепт табиғатына орай, фитоним-концептілер түпнегізі сақталғанымен де, зерттеу сараптамасы көрсеткендей олардың қосымша мәнмәтіндік мағыналар беретіндігі дәлелденген. Төртінші ереже қазақ және орыс халық ән дискурсы мәтіндеріндегі фитоним-концептілер мағынасы мен мәдени жадыда, тілдік санада сақталуы дәрежесіне орай мифтік-ғұрыптық, тарихи-мәдени мағыналарының жоғалу үрдісі, этномәдени кодтардың ауысуына қатысты пайымдаулары ассоциативті эксперимент аясында жүргізілген сауалнама нәтижелерімен дәйектелген. Бесінші ереже қарастырылып отырған қазақ және орыс лингвомәдениеттерінде мәдени кодтың өзектелінуі өзіндік дүниетанымды қалыптастыратын факторлардың әсерімен, қазақ халық ән дискурсында көшпелі өмір салты, далалық кеңістіктің басымдығы, ұжымдық сана мен дәстүр сабақтастығы ал, орыс халық ән дискурсында орыс халық ән дискурсында отырықшы тұрмыс салты, маусымдық табиғат құбылыстары мен православ дінінің ықпалы негіз болатындығы салғастырмалы сараптау нәтижесінде дәлелделінген. 7.2 Бірінші ереже тривиалды емес. Өйткені, фольклорлық ән дискурсына кешенді интегративті теориялық және әдіснамалық негізде алғаш зерттелінген. Екінші ереже тривиалды емес. Себебі фольклорлық ән дискурсындағы фитоним символдардың мәдени код қызметі айқындалып, қазақ және орыс лингвомәдениеттерінде әмбебап және ұлттық ерекше мәнге ие символ айқындалған. Үшінші ереже ереже тривиалды емес, өйткені фитоним-концептілер түпнегізімен қатар, оның қосымша мәнмәтіндік мағыналарға ие болатыны кешенді сараптама жүргізу арқылы алғаш рет дәйектелінген. Төртінші ереже тривиалды емес. Фитоним-концептілердің мәдени
--	--	---	--

			жадыда қаншалықты сақталғандығын анықтау мақсатында тіл иелері арасында ассоциативті эксперимент жүргізілген. Бесінші ереже тривиалды емес. Себебі, қазақ және орыс лингвомәдениеттерінде фитоним-концептілеріндегі мәдени кодтың өзектеліну факторлары нақты айқындалаған. 7.3 Қорғауға ұсынылған барлық ережелер – жаңа. 7.4 Қорғауға ұсынылып отырған ғылыми негізгі ережелердің қолдану деңгейі – кең. Зерттеудің ғылыми нәтижелерін фольклорлық дискурс, салғастырмалы лингвомәдениеттану, мәдениаралық коммуникация, аударматану салаларында қолдануға болады. 7.5 Зерттеу тақырыбы бойынша Scopus халықаралық дерекқорына енетін Q1 басылымдарда 2 мақала, ҚР Білім және ғылым саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті бекіткен басылымдарда 2 мақала, халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарында 6 мақала, халықаралық және отандық ғылыми журналдарда 3 мақала жарық көрген мақалаларда қорғауға ұсынылып отырған ғылыми ережелер дәлелденген.
8.	Дәйектілік қағидаты. Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	8.1 Әдіснаманы таңдау – негізделген немесе әдіснама нақты жазылған: <u>1) ия;</u> 2) жоқ.	Фольклорлық ән дискурсы шеңберінде фитоним-концептілерді зерттеуде салғастырмалы талдау, семантикалық өрістік, концептуалды, мәнмәтіндік, ассоциативті эксперимент әдістерін тоғыстыра отырып кешенді әдістеме қолданылған және оның қолдану аясы нақты көрсетілген. Атап айтсақ, фитоним-концептілердің өрістік құрылымын, концептуалды мазмұнын, мәнмәтіндік қызметін, тілдік санадағы ассоциативтік ерекшеліктерін қарастырылып отырған қазақ және орыс лингвомәдениеттеріне ортақ және ұлттық ерекшеліктерін айқындауда түгелдей теру, салғастырмалы, сипаттау, сандық, дефинициялық талдау әдісі, мәнмәтіндік және дискурстық талдау, ассоциативті эксперимент әдістері тиімді қолданылған.

		8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған: 1) <u>ия</u> ; 2) <u>жоқ</u> .	Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу әдістемелерін пайдалана отырып алынған. Атап айтқанда, «AntConc» (4.4.0 нұсқасы) бағдарламасы ән мәтіндеріндегі фитонимдердің лексика-семантикалық топтарымен қатар, фреквентативтік көрсеткіштерін «World cloud» визуалды графикалық әдісі арқылы анықтауға қолданылған.
		8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді): 1) <u>ия</u> ; 2) <u>жоқ</u> .	Тіл және мәдениет иелерінің санасында фольклорлық ән мәтіндеріндегі фитоним-концептілердің қабылдануына, стереотиптік түсінігіне, вербалды жадыда өзектелуіне қатысты пайымдалған ғылыми қорытындылар еркін және бағытталған ассоциативтік эксперимент сауалнама түрінде онлайн форматта Google forms бағдарламасы негізінде дәлелденген.
		8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен <u>расталған</u> / ішінара расталған / расталмаған.	Ғылыми ізденіс барысында жасалған маңызды мәлімдемелер нақты және лингвомәдениеттанудағы іргелі ғылыми еңбектерге сілтемелермен толықтай расталған.
		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға <u>жеткілікті</u> /жеткіліксіз.	Зерттеуде пайдаланылған 284 ғылыми әдебиет диссертацияның теориялық және методологиялық негізін айқындауға, практикалық нәтижелерді пайымдауға жеткілікті.
9	Практикалық құндылық қағидаты	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы: 1) <u>бар</u> ; 2) <u>жоқ</u> .	Диссертацияның отандық лингвомәдениеттану, салғастырмалы фольклористика, фольклорлық фитонимиканың лингвомәдени зерттеу бағыттары теориясының дамуына қосар өзіндік үлесі мен маңызы бар.
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары: 1) <u>ия</u> ;	Диссертация нәтижелерін жоғары оқу орындарында лингвомәдениеттанудан, салғастырмалы фольклористикадан дәріс оқу барысында, фитоним концептілердің лингвомәдени мәселелері бойынша арнайы курстарда, сонымен қатар, фитоним-

		2) жоқ.	концептілердің лингвомәдени сөздігін құрастыруда қолдану мүмкіндігі жоғары.
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма? 1) <u>толығымен жаңа</u> ; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Зерттеу барысында қол жеткізілген практикалық ұсыныстар толығымен жаңа болып табылады. Өйткені арнайы жүргізілген сауалнама нәтижелері функционалды сауаттылықты жетілдіру барысында білім алушылардың әдеби және фольклорлық туындыларды оқу мәдениетін қалыптастыру қажеттілігінің айқындалуы негіз бола алады.
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) <u>жоғары</u> ; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Ізденуші ғылыми жұмыстың өн бойында академиялық жазу стилін толық ұстанған, академиялық жазу сапасы жоғары. Диссертацияда қолданылған негізгі ғылыми терминдер, тұжырымдар зерттеу тақырыбына сәйкес метатілді қамтиды. Диссертация құрылымы мен мазмұнын рәсімдеу ғылыми жұмыстарға қойылатын талаптарға сәйкес келеді.
11.	Диссертацияға ескертулер		- Зерттеуде фольклорлық ән дискурсын нақтырақ ашуда оның метрикалық, супрасегменттік сипаттамаларын қарастырған жөн; -ізденуші диссертацияда деректерді талдау және өңдеу мақсатында цифрлық технология құралдарын ұтымды қолданған. Әйтседе, Кіріспеде келтірілген зерттеу әдістерінде ізденушінің заманауи компьютерлік бағдарламаларды қолданғаны көрсетілмеген. -жұмыста кейбір стильдік қателер орын алғаны байқалады (138-б.; 145-б.). Жоғарыда көрсетілген ескертулер диссертация тақырыбы бағытындағы болашақ ізденістерге бағыт-бағдар ретінде ұсынылады, диссертация мазмұны, қол жеткізген ғылыми нәтижелердің құндылығына нұқсан келтірмейді.
12.	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда ресми		Диссертация тақырыбы бойынша Scopus халықаралық деректер базасына енгізілген Q1 басылымдарда 2 мақала, ҚР Білім және ғылым саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті бекіткен басылымдарда фитонимдік фразеологизмдерді салғастырмалы аспектіде қарастыру мәселесі мен фольклорлық дискурстың жанрлық ерекшеліктеріне арналған 2 мақала, халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарында 6 мақала, халықаралық және отандық ғылыми журналдарда 3 мақала

	рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді)		жарияланған. Ізденушінің шетелдік және отандық ғылыми басылымдарда жарияланған ғылыми мақалалары зерттеу тақырыбына сәйкес және ғылыми деңгейі жоғары.
13.	Ресми рецензенттің шешімі (осы үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес)		«Фольклорлық дискурстағы фитонимдердің лингвомәдени өлшемдері (қазақ және орыс ән мәтіндері бойынша)» тақырыбындағы диссертацияға оң пікірімді білдіре отырып, Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитетіне аталмыш ізденіс авторы Кенесов Есим Кабденовичке «8D02304 – Филология» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін беру туралы өтініш білдіремін.

Рецензент:

филология ғылымдарының докторы,
профессор

Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық
катынастар және әлем тілдері университеті

Айбарша Ислам

Қойылған	<u>А. Исмаилов</u>
қолтаңбасын растаймын	
Кадрлар бөлімінің инспекторы	
Подпись	<u>А. Исмаилов</u> заверяю
Инспектор отдела кадров	

15.10.2026